

Veronika Juríková

VODOLÉČEBNÉ LÁZNĚ V MNICHOVĚ U VRBNA POD PRADĚDEM (1881–1946)

Abstract

The study deals with a defunct hydrotherapy institute in Mnichov u Vrbna pod Pradědem, which was administered by the Congregation of Sisters of Mercy of Saint Charles Borromeo. The spa was in operation at least from 1881 to 1946; during this period Mnichov became a treatment place, visited annually by hundreds of people.

Keywords: *Mnichov, Vrbno pod Pradědem, Silesia, spa industry, spas, Congregation of the Sisters of Mercy of Saint Charles Borromeo, Borromean Sisters, Daughters of Charity of St. Vincent de Paul, hydrotherapy, spa treatments, Sebastian Kneipp*

Stav výzkumu

Protože bylo lázeňství v rakouském Slezsku spojeno především s německým etnikem a s církevními institucemi, které byly po roce 1948 perzekvovány, nebylo toto téma příliš atraktivní. Teprve po změně režimu v roce 1989 se dějinám lázeňských ústavů věnovala větší pozornost, i když zejména soustředěná jen na některé vybrané areály. Slezským lázeňstvím se zabýval například historik Vladan Hanulík v knize o V. Priessnitzovi a lázních Gräfenberk (Jeseník),¹ Jakub Ivánek informoval o slezských lázních Jánské Koupele (Bad Johannisbrunn),² případně monografie pojednávající o lázních v minulosti a současnosti vydávaly samotné obce.³ O lázeňství v oblasti Beskyd a Pobeskydí se lze dočíst v publikaci kolektivu autorů o beskydské turistice.⁴ Ovšem menším vodoléčebným ústavem v Mnichově u Vrbna, který byl po většinu času své existence spravován Kongregací Milosrdných sester sv. Karla Boromejského, se zatím nikdo odborně nezabýval.

V soukromém archivu Kongregace v domě sv. Notburgy v Praze je uloženo 19 dílů překladu původně německých kronik,⁵ v nichž lze nalézt jen poměrně kusé informace o mnichovských lázních, především až z doby po druhé světové válce.⁶ Nejdůležitějším pramenem pro zpracování tématu bylo dílo Edmunda Friedricha Webera s názvem *Das Mineral- und Dampfbad Einsiedel bei Würbenthal (österr. Schlesien) als Heilanstalt*⁷ z roku 1881, jehož objev v Rakouské národní knihovně ve Vídni dal podnět k sepsání této studie. Údaje o pozdějších letech fungování ústavu jsou dohledatelné zejména v dobových turistických příručkách, jejíž autoři instituci pojmenovávali různými způsoby. Kromě obecných názvů jako *léčebný ústav*

1 Vladan HANULÍK, *Historie nekonvenčních léčebných praktik v době profesionalizace medicíny. Vznik a vývoj lázní Gräfenberk v 1. polovině 19. století*, Pardubice 2017, 488 s.

2 Jakub IVÁNEK, *Jánské Koupele. Historie lázní v 19. století*, Slezský sborník 113, 2015, s. 47–70.

3 Např. Zdeněk BRACHTL – Zdeněk GÁBA – Ludvík KOŘENÝ, *Lipová – lázně v minulosti a dnes*, Lipová 1991, 72 s.; Dále Lenka SKUHRÁVÁ – Kateřina KOČÍ, *Karlova Studánka*, Karlova Studánka 2012, 105 s.

4 Kolektiv autorů, *Beskydy turistickými stezkami*, Třinec 2015, 285 s.

5 *Kronika Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského*, český překlad 1–19 díl, z originálu *Chronik der Barmherzigen Schwestern*.

6 Konkrétně se jedná o Kroniku 11. díl, M2 str. 9 a 66 a M3 str. 4.

7 Edmund Friedrich WEBER, *Das Mineral- und Dampfbad Einsiedel bei Würbenthal (österr. Schlesien) als Heilanstalt*, Würbenthal 1881, 19 s.

(Kuranstalt, Heilanstalt),⁸ *vodoléčebný ústav* (Wasserheilanstalt nebo Kaltwasserheilanstalt),⁹ *lázeňský ústav* (Badeanstalt)¹⁰ nebo jednoduše *lázně* (Bad),¹¹ bylo zařízení nazýváno *Dům* či *Nemocnice (císaře) Františka Josefa* (Franz Joseph-Heim,¹² Franz Josefs Heim,¹³ Kaiser Franz-Josefs Krankenhaus).¹⁴ V neposlední řadě se lze setkat s názvem *Minerální a parní lázně Mnichov* (Mineral- und Dampfbad Einsiedel).¹⁵

Mnichov

V podhůří nejvyšší hory Moravy a českého Slezska – Pradědu – leží obec Mnichov, v níž v letech 1881–1954 působila Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského. Mnichov, německy Einsiedel, byl do roku 1869 součástí soudního okresu Zlaté Hory (Cukmantl, Zuckmantel), ve zmíněném roce byla obec připojena k nově vytvořenému soudnímu okresu Vrbno (Würbenthal) v politickém okresu Bruntál (Freudenthal) a v roce 1960 se stal místní částí města Vrbno pod Pradědem.¹⁶ Leží v údolí Černé Opavy, přibližně 545 metrů nad mořem. Původní název Einsiedel (samota, poustevna) odkazuje podle pověsti na skutečnost, že v dávných dobách měl na stráních nad pozdější osadou svou chýši osamělý mnich – poustevník. České pojmenování vytvořené z latinského monachus, které se přes německou odvozeninu Monch dostalo do češtiny jako mnich, získala obec v roce 1924.¹⁷ Po dlouhou dobu byl Mnichov téměř čistě německou obcí. Až do sčítání lidu roku 1921 se k české národnosti nepřihlásil ani jeden obyvatel ve vsi. Ve zmíněném roce 1921 se k české národnosti přihlásilo šest lidí.¹⁸ Pro srovnání uvedme, že v celém Československém Slezsku žilo k tomuto roku celkem 296 194 (47,6 %) Čechů (Čechoslováků) a 252 365 (40,4 %) Němců. I v roce 1930, kdy se ve Slezsku k české národnosti hlásilo 53 % a k německé národnosti 35,9 % obyvatel,¹⁹ měli v Mnichově stále drtivou převahu Němci, s deseti Čechy jich zde žilo celkem 2 175. Po druhé světové válce došlo ve vsi v důsledku odsunu německého obyvatelstva k prudkému poklesu obyvatel, roku 1950 bydlelo v 327 domech jen 772 lidí.²⁰

8 *Einsiedel der schönste und billigste Kur- und Sommeraufenthalt im Altvatergebirge, Schlesien, ČSR, Hohenstadt 1938, nestr.*

9 *Würbenthal im Altvatergebirge: Sommerfrische und Wintersportplatz, Würbenthal 1939, nestr.*

10 Josef LOWAG, *Führer für Würbenthal und Umgebung, mit einer Chronik der Stadt Würbenthal und der umliegenden Ortschaften*, Würbenthal 1888, s. 77.

11 Wilhelm PATSCHOVSKY, *Führer durch das Altvater-Gebirge und die im Bereiche desselben gelegenen Kurorte und Sommerfrischen nebst einer Wegekarte zu den Ausflügen ins Altvatergebirge*, Schweidnitz 1900, s. 65.

12 *Kurorte und Sommerfrischen in Mähren und Schlesien mit einer Besprechung der benachbarten Städte*, Wien 1906, s. 51.

13 Josef LOWAG, *Illustrierter Führer durch das Sudetengebirge dessen Kurorte, Heilanstalten und Sommerfrischen*, Freudenthal 1908, s. 295.

14 SOKA Bruntál se sídlem v Krnově, fond Farní úřad Heřmanovice, inv. č. 2, úřední kniha.

15 E. F. WEBER, *Das Mineral- und Dampfbad*.

16 Josef BARTOŠ – Jindřich SCHULZ – Miloš TRAPL, *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960, Svazek XIII, Okresy: Bruntál, Jeseník, Krnov*, Olomouc 1994, s. 23 a 75.

17 Spolek Přátelé Vrbenska, *Vrbno pod Pradědem. Ohlédnutí za minulostí dávnou a zcela nedávnou*, Vrbno pod Pradědem 2011, s. 65.

18 J. BARTOŠ a kol., *Historický místopis*, s. 75.

19 Dan GAWRECKI a kol., *Dějiny Českého Slezska 1740–2000*, II. díl, Opava 2003, s. 311.

20 J. BARTOŠ a kol., *Historický místopis*, s. 75.

Protože se okolo Mnichova nacházely rozsáhlé lesy, jež garantovaly svěžest a čistotu vzduchu a pacienti léčící se zde vděčili za své uzdravení mimo jiné i zdravému klimatu,²¹ řadil se mnichovský léčebný ústav mezi klimatické lázně, jak se označovaly téměř všechny malé vodoléčebné ústavy v horských oblastech. Již od poloviny 19. století bylo klima vyzdvihováno jako ozdravný faktor při léčení plicních a nervových chorob i pro celkové zotavení.²² Othmar Kloske dokonce napsal, že „*kdo hledá klid a potřebuje zotavení, najde přesně toto v přírodních krásách mnichovské krajiny*“.²³ Obec je obklopena několika kopci, na které mohli lidé podnikat výlety a díky výhodnému umístění tvoří výchozí bod pro horské pěší putování, například po hřebenu Pradědu, nebo po Červenohorském sedle.²⁴

***Pohlednice z roku 1902, novogotický kostel se hřbitovem a naproti lázeňský ústav.
Soukromá sbírka Karla Michaluse.***

Počátky Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského v českém prostředí jsou spjaty se čtyřmi mladými dívkami z Českých Budějovic, které vstoupily do noviciátu ve francouzském Nancy. V roce 1837 se vrátily jako první české boromejky do Prahy, kde vedly domov nevidomých. Postupem času se činnost sester začala rozšiřovat do dalších míst nejen v Čechách, ale i na Moravě a ve Slezsku.²⁵ Když pražské ústředí Kongregace vyslalo sestry do Slezska, vznikla zde severní větev boromejek, které v této oblasti zakládaly různé ústavy, zejména dívčí a mateřské školy, sirotčince, charitní domovy a ozdravovny. Vodoléčebný ústav v Mnichově u Vrbně byl filiálkou albrechtické provincie, která patřila do konce 2. světové války pod generální dům v polské Třebnici. Domy boromejského řádu,

21 E. F. Weber, *Das Mineral- und Dampfbad*, s. 2.

22 Jitka BUDINSKÁ – Petra ZERJATKE, *Kapitoly z dějin lázeňství*, Teplice 2006, s. 46.

23 Othmar KLOSKE, *Chronik von Würbenthal. Beitrag zum 300 Jährigen Stadt-Jubiläum 1611–1911*, Würbenthal 1911, s. 148.

24 *Einsiedel der schönste und billigste Kur- und Sommeraufenthalt im Altwatergebirge.*

25 Zdeněk JIRÁSKO, *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, Praha 1991, s. 129.

kteře spadaly pod provincii Albrechtice, se nacházely ve dvanácti městech nynější České republiky.²⁶ V Mnichově měl boromejský řád vlastní hospodářství a statek, založil zde mateřskou a obecnou dívčí školu, přispěl k založení pošty. Především zde ale sestry boromejky do roku 1946 spravovaly vodoléčebný ústav. Díky kongregaci a její lázeňské činnosti začal význam obce narůstat a z Mnichova se stalo léčebné místo, kde se údajně uzdravily stovky lidí trpící různými nemocemi.²⁷ Nejpozději od roku 1910 vlastnil boromejský řád v Mnichově čtyři budovy. Dům s číslem popisným 14 byl určen k obývání a sestry v něm zamýšlely zřídit školku. V budově č. 17, která dle údajů ve sčítacích operátech sloužila především k živnostenským účelům, a v domě č. 18, který byl určen k obývání a podnikání, se nacházel lázeňský ústav. V neposlední řadě využívaly boromejky dům č. 208 k obývání a k zemědělské činnosti, sestry měly k dispozici koně (valachy), krávy, telata, kozy, vepře i slepice.²⁸ V mnichovské filiálce bylo založeno hospodářství, které svou cenou významně přispělo k ručení při půjčce vzniklé stavbou nemocnice v Albrechticích.²⁹

Vznik lázni

V roce 1857 přišla do Mnichova ošetrovatelka Hortulana Weberová,³⁰ kterou povolal kněz Veitz, protože se v obci rozšířil tyfus a bylo potřeba každé pomocné ruky. Weberová pomáhala v lékárně, a protože byla všímavá, naučila se připravovat různé léky vyrobené z rostlin a poznávat jejich účinky, a dokonce se tradovalo, že dokázala pouhým pohledem poznat pravou příčinu choroby. Své znalosti začala využívat při léčení nemocných, a jelikož údajně řadu z nich vyléčila, rozšířila se pověst o jejích schopnostech, díky čemuž k ní přicházelo stále více nemocných, kteří doufali ve vyléčení. V Mnichově si přála zařídit nemocnici, v níž by byli léčeni a ošetřováni starší nemocní lidé. Jejím životním heslem prý bylo „*Můj život a moje práce patří nemocným lidem a těm, kteří jsou v nouzi*“.³¹ Zřejmě z iniciativy Weberové se v roce 1871 začala stavět budova nemocnice³² a oficiálně byla mnichovská léčebná instituce pod zvláštní ochranou c. k. slezské zemské vlády v Opavě založena v roce 1872.³³ Ústav, jenž byl uveden v život představenou ošetřujícími sester Hortulanou Weberovou patřící k řádu vincentek a díky pomoci dobrodinců a mecenášů, zpočátku fungoval pouze jako obecní

26 Albrechtice u Krnova (dnes Město Albrechtice), Bílá Voda, Frýdek, Hraběšice, Kobylá, Mnichov u Vrbna, Moravec, Ondřejovice u Zlatých Hor, Orlová, Těšín, Vidnava, Žulová.

27 E. F. WEBER, *Das Mineral- und Dampfbad*, s. 1.

28 SOkA Bruntál, fond Okresní úřad Bruntál, kart. 411, inv. č. 715.

29 *Kronika Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského*, 11. díl, M3 str. 4.

30 Hortulana Weber, vlastním jménem Tereza neboli Theresia, se narodila 10. 12. 1829 v obci Hrozová (Grosse) na Osoblažsku a zemřela jako zdravotní sestra dne 22. 11. 1908 v Mnichově. V knize Spolku Přátel Vrbenska, která byla vydána pod vedením amatérského historika Karla Michaluse v roce 2011 ke čtyřsetletému výročí povýšení Vrbna pod Pradědem na město, je chybně napsáno, že se Hortulana narodila 28. 2. 1828, v matričním záznamu je uvedeno výše zmíněné datum. V Mnichově žila v malém domku č. p. 108, který se nacházel uprostřed vesnice a jehož majitelkou byla učitelka Antonie Herberová. Po přistěhování požádala i o udělení domovského práva v obci. V sanatoriu pracovala až do své smrti.

31 Spolek Přátel Vrbenska, *Vrbno pod Pradědem*, s. 67.

32 SOkA Bruntál, fond Farní úřad Mnichov, inv. č. 31, sign. VI/i.

33 Dle knihy Spolku *Vrbno pod Pradědem. Ohlédnutí za minulostí dávnou i nedávnou* bylo zařízení podobající se nemocnici, mezi lidmi označované jako „Klášteří sanatorium“, otevřeno již v roce 1870. E. F. Weber ale uvádí, že ústav vznikl o dva roky později. Budova nemocnice se začala stavět až roku 1871, tedy rok poté, co mělo být podle autorů knihy sanatorium otevřeno. Budoucí lázně se ovšem do roku 1910 skládaly ze dvou různě velkých, na sebe napojených staveb, a proto je možné, že budova postavená v roce 1871 byla jen dostavěna k již existující stavbě, v níž mohl ústav fungovat ještě před jeho oficiálním založením. Přesné informace se bohužel nepodařilo dohledat.

nemocnice, lázně vznikly později. Měl sloužit trpícím lidem k ozdravným účelům a ošetřující sestry údajně plnily tento „ušlechtilý cíl s obětavostí a nezištným úsilím“.³⁴ Později byla instituce prodána sestrám Kongregace sv. Karla Boromejského.³⁵

Vodoléčebný lázeňský ústav v Mnichově existoval nejpozději od roku 1875. V listu Österreichische Badezeitung ze dne 23. května 1875 se píše o lázních v Mnichově u Vrbna zřízených zejména z iniciativy tamějšího ženského kláštera.³⁶ Autor článku uvedl, že v osadě Mnichov byla původně založena nemocnice a sirotčinec. Poté, není uvedeno kdy přesně, byl vyhlouben pramen³⁷ a zjistilo se, že voda z něj, která byla žluté barvy a podivného zápachu, není pitná, což místní obyvatelé sice zklamalo, ale dále doufali, že se voda vyčistí. Pozdější chemická analýza ukázala, že je voda silně železitá a sirnatá. Sirno-železité prameny se díky svým léčivým účinkům používaly v lázeňství ke koupelím, neboť sirnaté přírodní minerální vody mají příznivé účinky při léčbě především kožních onemocnění, při cévních a nervových onemocněních či nemocech pohybového aparátu. I v Mnichově byly provedeny pokusy s nemocnými, kteří se v této minerální vodě koupali a údajně se po „nemnoha“ koupelích uzdravili. Pověst o sirnatých lázních se postupně rozšířila a v roce 1874 se o jejich léčivé síle údajně přesvědčil hrabě Schaffgotsch,³⁸ jenž měl také přispět významnou finanční částkou na stavbu lázeňského domu.³⁹ Železitý a sirnatý minerální pramen se nacházel ve sklepech ústavu a ke koupelím se užíval již dříve, ovšem širší veřejnosti zůstal neznámý.⁴⁰ Hortulana Weberová nechala na podzim roku 1874 vystavět v bezprostřední blízkosti nemocnice prostorný a účelný lázeňský dům a velikou zahradu pro rekonvalescenty a v roce 1875 mělo dojít k „povýšení“ ústavu v Mnichově na lázně.⁴¹

V témže vydání rakouských lázeňských novin se nachází i polemika, která v podstatě zpochybňuje informace z článku, a nabádá čtenáře, aby k tomuto léčení přistupovali se zvláštní obezřetností a opatrností a upozorňuje na některé nesrovnalosti. Například se autor ptá, jakým způsobem se hrabě Schaffgotsch přesvědčil o léčivé síle koupelí, když ne chemickou analýzou, nebo k čemu je potřeba velká pěkná zahrada pro rekonvalescenty, když se nemocní po nemnoha koupelích uzdravili.⁴² Nepodařilo se zjistit, zda hrabě Schaffgotsch Mnichov skutečně navštívil, ani jestli přispěl na výstavbu lázeňského domu, ale velká zahrada u ústavu skutečně byla a pacienti ji využívali pro procházky na čerstvém vzduchu. Mnichovskou minerální vodu analyzoval patrně v 70. letech 19. století rakouský chemik Richard Goddeffroy, zakladatel, první předseda a ředitel chemické laboratoře Všeobecného rakouského spolku lékárníků ve Vídni. Od roku 1872 každoročně zveřejňoval výsledky analýz minerálních vod. Podle závěrů jeho analýzy obsahovala minerální voda v Mnichově důležité minerální složky jako je vápník, hořčík, sodík, draslík, mangan, oxid hlinitý a kyselinu uhličitou, sírovou, fosforečnou, křemičitou a dusičnou. Ve vodě byl také poměrně velký podíl uhličitane železnatého. Proto byla minerální voda v Mnichově charakterizována jako voda železitá a pro

34 E. F. WEBER, *Das Mineral- und Dampfbad*, s. 4.

35 O. KLOSKE, *Chronik*, s. 147.

36 Österreichische Badezeitung 7, 23. 5. 1875, s. 81

37 Podle textu Webera byl pramen zpřístupněn v roce 1871.

38 Blíže neurčený. Hrabata Schaffgotschové jsou stará slezská šlechtická rodina. Náleželi k největším vlastníkům půdy a byli mezi nimi generálové, biskupové i podnikatelé.

39 Österreichische Badezeitung 7, 23. 5. 1875, s. 81.

40 J. LOWAG, *Führer*, s. 77.

41 Österreichische Badezeitung 7, 23. 5. 1875, s. 81.

42 Tamtéž.

své léčivé vlastnosti se mohla aplikovat na různá onemocnění, zejména byla vhodná k léčbě nemocí, jako je anémie (chudokrevnost), vaginální výtok, chronický průduškový a plicní zánět, plicní tuberkulóza, revmatismus a atonická dna. Současně Weber uvedl, že dle analýzy byla minerální voda v Mnichově pitná,⁴³ ovšem pitné kúry v ústavu zřejmě nikdy aplikovány nebyly a jak již bylo uvedeno, sirno-železité prameny se užívaly především ke koupelím.

Podle záznamu v kronice M3 z Kongregačního archivu převzaly sestry boromejky „starobinec zřízený nadací faráře Appela z Heřmanovic a lázeňský dům (vodoléčebný ústav)“ v roce 1881, a to jako majetek kongregace.⁴⁴ Heřmanovický farář Appel byl nejspíše jedním z dobrodinců, díky kterým byl ústav zřízen. V kronice farního úřadu Heřmanovice je dokonce uveden jako zakladatel filiálek kongregace v Albrechticích a v Mnichově. Mnichovské „Nemocnici císaře Františka Josefa“ (Einsiedler Kaiser Franz-Josefs Krankenhaus) přispěl štědrou částkou v hodnotě 18 900 K. Obě filiálky pak zůstaly spřátelené až do jeho smrti.⁴⁵ V textu E. F. Webera z roku 1881 se doslova píše, že v ústavu žijí „nedávno dorazivší“ milosrdné sestry boromejky, jež obětavým způsobem obstarávají péči o nemocné, a to jak v ústavu samotném, tak i v jeho okolí a přilehlých obcích. Weber zároveň upozorňuje, že si boromejky nesmíme plést s řádovými sestrami vincentkami, které do té doby v ústavu působily a v lednu roku 1881 přesídlily do Štýrského Hradce.⁴⁶ Převzetí dřívějšího majetku vincentek boromejkami tedy můžeme datovat do roku 1881 a je pravděpodobné, že toto převzetí lázní boromejkami bylo podnětem k napsání a vydání Weberova díla.

Vodoléčebný ústav po roce 1910. Soukromá sbírka Karla Michaluse.

43 E. F. WEBER, *Das Mineral- und Dampfbad*, s. 8.

44 Autoři knihy Spolku Přátelé Vrbenska mylně tvrdí, že sestry boromejky přejaly zmiňované „Klášterní sanatorium“ v roce 1878, a až poté byly za pomoci řádu postaveny budovy a zřízeny vodoléčebné lázně.

45 SOKA Bruntál, fond Farní úřad Heřmanovice, inv. č. 2, úřední kniha.

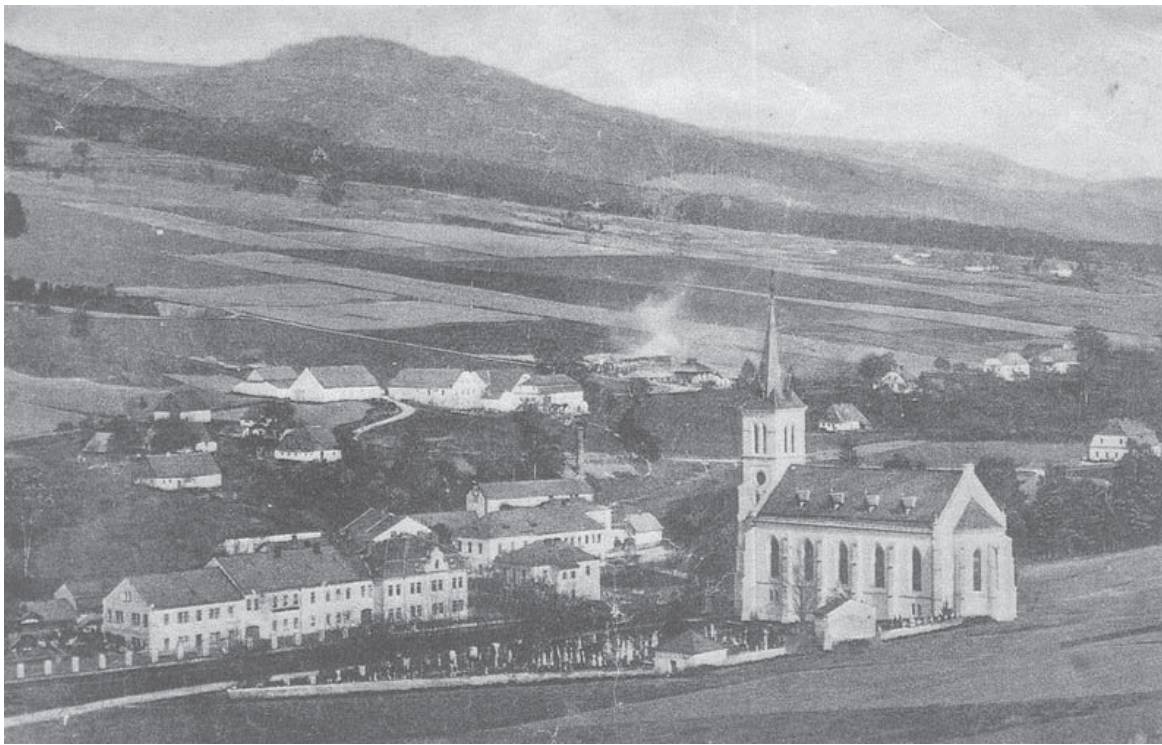
46 E. F. WEBER, *Das Mineral- und Dampfbad*, s. 5–6; Dále i SOKA Bruntál, fond Farní úřad Mnichov, inv. č. 31, sign. VI/i.

Lázeňské budovy

Celý vodoléčebný ústav se nacházel přes ulici naproti novogotickému kostelu, k němuž přiléhal hřbitov. Tato skutečnost v lázeňských hostech, léčících se zde ze svých nemocí, patrně nevzbuzovala příjemné pocity, na druhou stranu se ale nemuseli obávat městského ruchu, protože Mnichov byl klidnou vesnicí obklopenou kopci a lesy. Přestože se sanatorium v Mnichově postupně rozvíjelo, nikdy se nestalo většími a významnějšími lázněmi. K roku 1881 se mnichovský ústav skládal z kláštera, domu ošetřujících řádových sester, obytného domu a lázeňského domu, vedle něhož stály dvě prostorné budovy – strojovna a kabinové lázně. Kabinové lázně zahrnovaly dvanáct pohodlných koupacích kabin. V lázeňském domě byla i malá kaplička, ve které se během sezóny sloužila téměř denně mše, ale z jejího původního vybavení se nic nedochovalo.⁴⁷ Součástí ústavu byla i lázeňská restaurace, která údajně vyhovovala všem požadavkům pacientů týkajících se jídla i pití a dokonce nabízela i zábavu, neboť zde byla zřízena kuželna.⁴⁸

Fotografie pořízená po roce 1910, k lázeňskému ústavu po pravé straně přistavěna nová budova. Soukromá sbírka Karla Michaluse.

Hlavní budova, v níž se nacházely například pokoje pro hosty či dům ošetřujících sester, byla postavena pravděpodobně ve stylu pozdního klasicismu 2. pol. 19. století. Byla tvořena dvěma na sebe napojenými jednopodlažními domy se sedlovými střechami. Celá budova byla velice jednoduchou stavební produkcí danou prostředím a limitovanou finančními možnostmi

⁴⁷ Dušan FOLTÝN a kol., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, Praha 2005, s. 759.

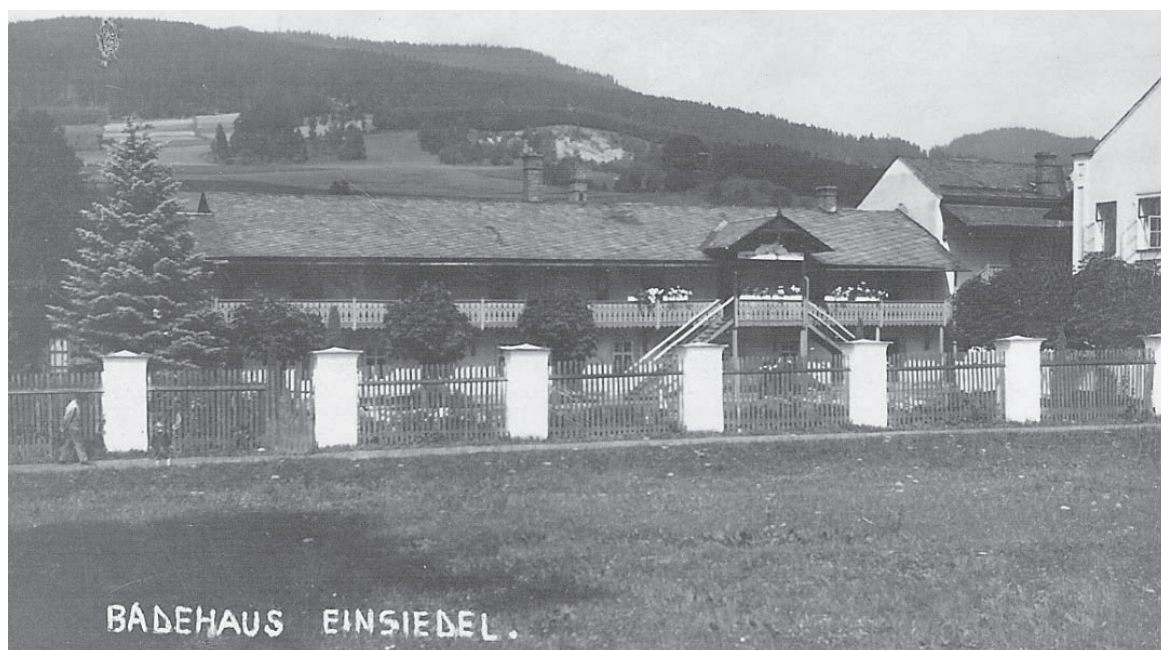
⁴⁸ E. F. WEBER, *Das Mineral- und Dampfbad*, s. 5.

stavebníka,⁴⁹ protože jak víme, stavbu nemocnice iniciovala Weberová a přispívali na ni dobrodinci. Některé dobové příručky informují, že se zde nacházela i půda a sklep. Podle barevné pohlednice pocházející z roku 1904 měla budova žlutou fasádu s bílými pilastry. V roce 1910 byla k těmto dvěma domům přistavena nová jednoposchod'ová budova s ochozem, vodovodem a dvanácti novými pokoji, slavnostně otevřena byla dne 25. května 1911.⁵⁰ Nový dům byl postaven rovněž v poměrně strohém, neobarokním stylu, ale na rozdíl od dvou dříve postavených domů měl mansardovou střechu. Hlavní budova v popředí tedy byla ve výsledku složena ze tří domů.

V zahradě ústavu se nacházel lázeňský dům, v němž pacienti absolvovali jednotlivé léčivé procedury. Budova byla napojena na jinou stavbu, podle E. F. Webera na kabinové lázně a strojovnu. Jelikož musely být lázně vytápěny, disponovaly i velkým komínem. Lázeňský dům s ochozem a dřevěným zábradlím, které bylo zdobeno květinami v truhlíku, byl postaven v poněkud odlišném stylu. Sice byl také jednopodlažní, ale byl podstatně nižší než hlavní budova, jelikož se zde nenacházely půdní prostory. Na ochoz v poschodí vedly zvenčí dvojce dřevěné schody a především díky využití dřeva působil lázeňský dům dojmem, že byl postaven ve švýcarském stylu. Celý ústav byl ohraničen dřevěným plotem s cihlovými sloupky.

Lázeňský dům. Soukromá sbírka Karla Michaluse.

Mnichovský vodoléčebný ústav měl již od svého vzniku k dispozici velkou upravenou zahradu, o kterou se řádové sestry pečlivě staraly. Pacienti se mohli procházet po cestičkách, nebo odpočívat v několika zahradních altánech a na lehátkách, kromě kterých byly na zahradě i stolky s židlemi, lavičkami a slunečníky. V prostoru byly vysázeny ovocné i jehličnaté stromy

⁴⁹ Konzultováno s PhDr. Jiřím Jungem, Ph.D., který se zaměřuje na architekturu, umění a kulturní dějiny 19. a 20. století. Podle jeho názoru je jedinou pozoruhodností užitá architektonické koncepce symetrické členění průčelí se zajímavým rytmem okenních os.

⁵⁰ O. KLOSKE, *Chronik*, s. 147.

a nemocní, kteří se nemohli dlouho procházet, si oblíbili místa k odpočinku obklopená stromy poskytujícími stín. Říkalo se jim *Wiesenruh*, v překladu „odpočinek na louce“, *Oppablick*, čili „pohled na Opavu“ a *Buchenhain*, „bukový háj“. Hosté se také mohli projít k blízkému klášternímu lesu, kde byly rozestaveny stoly a lavičky a odkud byl krásný rozhled po okolí.⁵¹ Podle dobových fotografií se boromejky nejspíše snažily zahradu pro návštěvníky co nejvíce zútulnit a navodit tak příjemnou atmosféru. Proto byly na mnoha místech postaveny zahradní sochy trpaslíků a různých zvířat, například sošky koloucha nebo psa, který u jednoho ze stromů hlídal maketu záměčku. Kolem budovy i po celé zahradě kolem chodníků byly vysázeny okrasné keře a květiny.

Vodoléčebný ústav v první třetině 20. století

K roku 1881 měly být přihlášky do lázní v Mnichově adresovány lázeňské správě, a to alespoň osm dní předem. Vedení lázní se potom mohlo na případné zájemce obrátit s dotazem ve věci ubytování či stravování. V případě, že se lázeňským hostům nepodařilo zajistit si ubytování přímo v budově ústavu, mohli se ubytovat v blízkých hostincích či soukromých domech v Mnichově, nebo i v nedalekém Vrbně. Kromě dvou pohodlných hotelů se ve Vrbně nacházely a lázeňským hostům doporučovaly i hostince s dobrým jídlem a pitím, např. Benzingův hostinec či hostinec U černého orla na rohu náměstí ve Vrbně a Gottwaldova restaurace v Železné (Buchbergsthal).⁵² Přímou v Mnichově byl v nadmořské výšce 639 m n. m. hostinec U tetřívka, ze kterého byl prý velmi pěkný výhled.⁵³ Dále se zde nacházel Hostinec König, Penzion Grotz či hostinec Wilhelma Kobera, který nabízel dokonce i pokoj s klavírem.⁵⁴

Minimálně o letech 1909–1914 víme s jistotou, že informace o ústavu v Mnichově poskytovala řádová sestra Maria Engelberta Bräuer,⁵⁵ jež byla od roku 1899 představenou kláštera.⁵⁶ Lze proto předpokládat, že lázeňskou správu řídila vždy představená kláštera. Bräuer tuto funkci zastávala pravděpodobně i v roce 1918, kdy vyřizovala záležitosti týkající se zřízení soukromé mateřské školy v Mnichově.⁵⁷ Do roku 1899 byla představenou kláštera sestra Scholastica Gottwald, která 23. července zmíněného roku zemřela.⁵⁸ K roku 1925 pak tuto funkci vykonávala sestra Irmgard Casper,⁵⁹ a v roce 1950 vyřizovala záležitosti kongregace představená Neomysie Benešová.⁶⁰ K obsluze pacientů byl určen kromě lázeňských sluhů i spolehlivý personál. Pro zajímavost uveďme, že lázeňská hudba v Mnichově nebyla, zábavu prý nabízelo Vrbno. Hosté lázní mohli navštívit výše zmíněné hostince, městskou střelnici,

51 *Kurorte und Sommerfrischen in Mähren und Schlesien*, Wien 1910, s. 68.

52 E. F. WEBER, *Das Mineral- und Dampfbad*, s. 15–16.

53 J. LOWAG, *Illustrierter Führer*, Freudenthal 1903, s. 165–166.

54 J. LOWAG, *Illustrierter Führer*, Freudenthal 1909, s. 287.

55 *Kurorte und Sommerfrischen in Mähren und Schlesien*, Wien 1909, s. 75.; *Dále Sommerwohnungen in Mähren und Schlesien nach dem Stande vom Frühjahr 1914: Beilage zu dem Führer durch die Kurorte und Sommerfrischen in Mähren und Schlesien*, Wien 1914, s. 13.

56 SOKA Bruntál, fond Farní úřad Mnichov, inv. č. 31, sign. VI/i.

57 ZA v Opavě, fond Zemská školní rada slezská Opava, kart. 969, inv. č. 1476, sign. V/47.

58 SOKA Bruntál, fond Farní úřad Mnichov, inv. č. 31, sign. VI/i.

59 OBEC MNICHOV. *Mnichov – Vrbno pod Pradědem (historie obce a okolí)*. [online], citováno ke dni 4. 2. 2016, dostupné z <http://obecmnichov.eu/historieobce.html>.

60 SOKA Bruntál, fond Místní národní výbor Mnichov, kart. 10, inv. č. 125.

fotografický ateliér nebo i kadeřníka a holiče.⁶¹ Ve městě se nacházely i obchody s potravinami, galanterií, oblečením, sklem a porcelánem, modistka, obuvnictví ad.⁶²

K roku 1906 měla mnichovská léčebná instituce prostornou jídelnu a kolem třiceti „příjemně zařízených“ obývacích pokojů.⁶³ V roce 1912 byla připojena k telefonní síti a v budově byla zřízena telefonní hovorna. Roku 1914 disponoval ústav již čtyřiceti „dobře zařízenými“ pokoji, neboť jak již bylo uvedeno, v roce 1910 byla přistavěna nová budova.⁶⁴ Z toho vyplývá, že Mnichov patřil k lázním s menší kapacitou. Pro srovnání uvedme, že ve Vodoléčebných lázních dr. Karla Anjela ve Zlatých Horách (Zuckmantel, Cukmantl) bylo již v roce 1894 k dispozici více než sto pokojů.⁶⁵ Schrothův lázeňský ústav v obci Dolní Lipová (Nieder Lindewiese, dnes Lipová-lázně), měl k roku 1926 zhruba 200 pokojů.⁶⁶ V Priessnitzově vodoléčebném ústavu v Gräfenberku bylo již v roce 1883 dokonce celkem 549 pokojů.⁶⁷ Menšími lázněmi byly Jánské Koupele, ale ani těm se nemohl mnichovský ústav rovnat. Již v 60. letech 19. století bylo v těchto lázních k dispozici 63 pokojů a v roce 1900, kdy byl zprovozněn nově přistavený lázeňský dům, přibýlo dalších 23 komfortních pokojů.⁶⁸ Oproti tomu lázně v Mnichově pravděpodobně nikdy neměly více než zmíněných 40 pokojů a nikdy nebyly považovány za luxusní instituci. Vyzdvihováno bylo naopak klidné prostředí, v němž mohli nemocní pokojně odpočívat a nebyli rušeni hluchnější zábavou moderních lázeňských institucí,⁶⁹ které často navštěvovali zejména bohatší měšťané, pro něž pobyt v lázních představoval primárně spíše rekreaci než léčebný pobyt. Boromejky si zřejmě nikdy ani nekladly za cíl vybudovat z vodoléčebného ústavu luxusnější lázně, které by přesahovaly regionální horizont.

Provoz lázeňských míst byl vždy nákladný, protože se musely zřizovat a udržovat prameny, kolonády, parky či společenské budovy. Proto se již od 16. století vybíral od lázeňských hostů poplatek, tzv. lázeňská taxa. V 50. letech 19. století byla taxa sociálně odstupňována pro šlechtu, duchovenstvo, úředníky, řemeslníky, obchodníky a podobně i pro jejich rodinné příslušníky.⁷⁰ Zprávy o tom, že by se taxa platila i v mnichovském vodoléčebném ústavu, nejsou dochovány. Za stravu a ubytování byly podle Kloskeho v Mnichově stanoveny přiměřené ceny.⁷¹ Minimálně v letech 1906–1912 se týdně za ubytování a plnou stravu, což bylo pět pokrmů denně, platilo 25–30 K. Turistické příručky uvádí, že strava byla bohatá a dobrá. K dispozici bylo také lázeňské oblečení a ložní prádlo, ale hosté mohli použít i své vlastní.⁷² V roce 1914 se již za ubytování a celou stravu platilo týdně 35–40 K.⁷³ K témuž roku bylo možné si zaplatit samostatně pouze ubytování, což na týden obnášelo 8–15 K v závislosti

61 E. F. WEBER, *Das Mineral- und Dampfbad*, s. 16–17.

62 O. KLOSKE, *Chronik*, s. 120–130.

63 *Kurorte und Sommerfrischen* 1906, s. 51.

64 *Sommerwohnungen in Mähren und Schlesien nach dem Stande vom Frühjahr 1914*, Wien 1914, s. 13.

65 Oskar MEISTER, *Sanatorium und Wasser-Heilanstalt Zuckmantel (Oesterr. Schlesien)*, Brünn 1894, s. 5.

66 Julius MÜCKE, *Führer durch das Mährisch-Schlesische Sudetengebirge*, Freiwalddau–Leipzig 1926, s. 32.

67 Wilibald MÜLLER, *Führer durch die Mähr.-Schles. Sudeten*, Freiwalddau 1883.

68 J. IVÁNEK, *Jánské Koupele*, s. 57 a 65.

69 *Fremdenführer durch die Čechoslovakischen Bäder, Kurorte, Luftkurorte und Sommerfrischen*, Mähr.-Schönberg 1931, s. 152.

70 Vladimír KRÍŽEK, *Obrazy z dějin lázeňství*, Praha 2002, s. 183–184.

71 O. KLOSKE, *Chronik*, s. 147.

72 *Kurorte und Sommerfrischen* 1906, s. 51.; Dále i *Kurorte und Sommerfrischen*, Wien 1912, s. 65–66.

73 *Kurorte und Sommerfrischen*, Wien 1914, s. 54.

na velikosti a zařízenosti pokoje.⁷⁴ V roce 1938 byla cena za ubytování se stravou v lázních 24–28 Kč podle umístění pokoje.⁷⁵

Lázeňská místa si vedla seznamy hostů, původně rukopisné, později tištěné tzv. Kurlisty. Tyto seznamy, které vycházely v sezoně i několikrát týdně, obsahovaly jméno a bydliště hosta, titul či povolání, datum jeho příjezdu, dům, ve kterém se ubytoval i seznamy lékařů a aktuální inzeráty. Lidé odkázaní na charitativní péči v lázeňských špitálech se ovšem neevidovali. Návštěvnost v lázních vrcholila před první světovou válkou, za války se z lázeňských domů stávaly vojenské lazarety určené k doléčování a rehabilitaci po zraněních. Až kolem roku 1923, kdy nastoupila konjunktura v hospodářství, opět docházelo ke zvýšení návštěvnosti lázeňských míst, které v roce 1930 znovu utnula hospodářská krize, jež byla překonána až po několika letech.⁷⁶ Dle informací o návštěvnosti vodoléčebného ústavu v Mnichově je zřejmé, že s přibývajícím léty počet lázeňských hostů stoupal, ovšem v ostatních slezských lázních byla frekvence pacientů mnohem vyšší. K roku 1900 byla návštěvnost v Mnichově jen zhruba 100 osob,⁷⁷ roku 1905 navštívilo Mnichov přes 150 lázeňských hostů,⁷⁸ a k roku 1908 je zaznamenáno přes 200 hostů potřebujících uzdravení a odpočinek.⁷⁹ Během let 1909–1911 se v ústavu ročně léčilo přes 250 lázeňských hostů.⁸⁰ K roku 1910 jsou ve sčítacích operátech zaznamenáni někteří pacienti léčící se v Mnichově, celkově bylo v domě přítomno 212 osob. Pobývali zde lidé různých věkových skupin, například nejstarší nemocnou byla šestaosmdesátiletá Karolina Wenzel z Mnichova (narozena v říjnu 1824), nejmladší pak Olga Kleiber, která měla 29 let a pocházela z okresu Krnov.⁸¹ Při následujícím sčítání lidu roku 1921 byla nejstarší pacientkou v ústavu Theresia Streit, která se narodila v březnu 1831 v obci Karlovice (Karlstal) nedaleko Mnichova. Ve sčítacích operátech jsou zaznamenáni lidé pocházející převážně ze Slezska či Moravy, ovšem v roce 1921 se v ústavu léčil například i Josef Knapp, jehož rodištěm byla Vídeň.⁸² V období velké hospodářské krize na začátku 30. let došlo k výraznému poklesu návštěvnosti, do kroniky obce bylo v roce 1932 zapsáno, že se v lázních léčilo jen padesát hostů. O dva roky později již došlo k oživení návštěvnosti, ale přesný údaj o počtu pacientů uveden není.⁸³

Pokud údaje o návštěvnosti mnichovských lázní srovnáme s návštěvností jiných lázní v rakouském Slezsku, potvrdí se nám teze, že se jednalo o lázně malé. Mezi nejnavštěvovanější slezské lázně patřil Priessnitzův vodoléčebný ústav v Gräfenberku. V roce 1900, kdy byla v Mnichově návštěvnost 100 osob, se v Priessnitzově ústavu léčilo přes 1290 osob a o rok později jej navštívilo dokonce 4585 pacientů. V lázních Karlova Studánka (Karlsbrunn) se v letech 1900–1913 léčilo každoročně přes 800 pacientů.⁸⁴ V Schrothově lázeňském ústavu v Dolní Lipové se v roce 1900 léčilo 983 nemocných a počet hostů zde neustále stoupal,

74 *Sommerwohnungen in Mähren und Schlesien nach dem Stande vom Frühjahr 1914*, Wien 1914, s. 13.

75 *Einsiedel der schönste und billigste Kur- und Sommeraufenthalt im Altvatergebirge*.

76 V. KRÍŽEK, *Obrazy*, s. 187–188.

77 W. PATSCHOVSKY, *Führer durch das Altvater-Gebirge*, s. 65.

78 *Kurorte und Sommerfrischen*, Wien 1906, s. 51.

79 *Kurorte und Sommerfrischen*, Wien 1909, s. 75.

80 *Kurorte und Sommerfrischen*, Wien 1910, s. 68.; Dále i *Kurorte und Sommerfrischen*, Wien 1912, s. 65.

81 SOkA Bruntál, fond Okresní úřad Bruntál, kart. 411, inv. č. 715.

82 SOkA Bruntál, fond Okresní úřad Bruntál, kart. 481, inv. č. 802, sign. 5.

83 SOkA Bruntál, fond Archiv obce Mnichov, inv. č. 1, úřední kniha.

84 Maximilian KUBIN, *Bad Karlsbrunn*, Freudenthal 1925, s. 36.

roku 1905 navštívilo ústav 1462 pacientů a v roce 1909 jich bylo dokonce 1702.⁸⁵ Středně velké lázně Jánské Koupele se na přelomu 19. a 20. století postupně proměnily ze zastaralého ústavu, jež v roce 1894 navštívilo jen necelých 50 hostů, na moderní a prosperující lázně, jejichž návštěvnost v roce 1909 byla již 653 osob,⁸⁶ čili rovněž daleko vyšší než v případě Mnichova. Také lázně Darkov (Darkau) byly navštěvovanější, například v roce 1904 zaznamenaly 293 hostů, v roce 1906 již 637. Srovnatelný s Mnichovem byl snad jen léčebný ústav v dnes polské obci Bystra (Bystrá, něm. Bistrai), který v roce 1903 navštívilo 139 pacientů.⁸⁷

V lázeňských ústavech vždy působili lékaři, kteří nemocným předepisovali léčebné procedury. V sanatoriu byla k dispozici i dobře vybavená domácí lékárníčka a v blízkosti ústavu se nacházela veřejná lékárna, vzdálená zhruba deset minut chůze. K roku 1881 obstarával v mnichovském ústavu lékařské vedení praktický lékař Ernst Schindler z Vrbna, jenž pacientům ordinoval všechny druhy koupelí i další léky. Lázeňský doktor předepisoval hostům lékařská doporučení po každé jejich návštěvě a kontrole. Bylo pouze doporučováno, aby se všichni pacienti chovali přesně podle těchto lékařských nařízení.⁸⁸ Weber uvádí, že léčba studenou vodou se v Mnichově prováděla podle principů Vincenze Priessnitze,⁸⁹ který pocházel z Gräfenberku, místa Mnichovu vzdáleného jen přibližně dvacet kilometrů.⁹⁰ V naprosté většině dobových turistických příruček se ovšem píše, že zdejší léčba probíhala podle metod německého faráře Sebastiana Kneippa.⁹¹ Jejich metody si byly velice blízké – oba „vodní léčitelé“ například používali k uzdravování svých pacientů zejména studenou vodu. K roku 1903, kdy vyšla kniha J. Lowaga, byl lékařským vedoucím ústavu dr. Karl Straube, který v roce 1894 studoval léčebnou metodu S. Kneippa ve Wörishofenu.⁹² Lékařem byl v Mnichově ještě v roce 1920,⁹³ k roku 1929 jej zmiňuje jako lékaře ve Vrbně i M. Remeš, jemuž Straube poskytl informace o dvou železitých kyselkách v Ludvíkově (Ludwigsthal) u Vrbna.⁹⁴ Lze předpokládat, že zpočátku léčba v mnichovských lázních probíhala podle principů Vincenze Priessnitze, jak uvedl ve svém textu Weber, a později, někdy po roce 1894, se v ústavu začalo pod vedením doktora Straubeho léčit podle systému Sebastiana Kneippa.

85 Franz RABENSEIFNER, *Nieder-Lindweise die Heilstätte der diätetischen Schroth – Kur*, Troppau 1910, s. 36.

86 J. IVÁNEK, *Jánské Koupele*, s. 66.

87 ZA v Opavě, fond Zemská vláda slezská Opava, kart. 3904, inv. č. 2031.

88 E. F. WEBER, *Das Mineral- und Dampfbad*, s. 14.

89 Vincenz Priessnitz se narodil v roce 1799 a zemřel roku 1852 v malé slezské horské osadě Gräfenberk, kde prožil celý svůj život. Založil zde vodoléčebný ústav, jenž pod názvem *Priessnitzovy léčebné lázně* funguje dodnes. Již od svého mládí používal studenou vodu k léčení a ošetřování úrazů, později i akutních onemocnění. Nejprve léčil sám sebe, poté i nemocné obyvatele Gräfenberku a okolí. Jeho největším přínosem bylo, že se cíleně zaměřil na léčení chronických chorob, u kterých zkušenosti s vodoléčbou do té doby většinou chyběly. V roce 1829 založil první vodoléčebný ústav na světě, kam přijížděli nemocní z celého světa a vedle vysoké šlechty se zde léčily i významné osoby veřejného a kulturního života.

90 E. F. WEBER, *Das Mineral- und Dampfbad*, s. 12.

91 Sebastian Kneipp (1821–1897) byl farářem v bavorském Wörishofenu. Za studií na gymnáziu byl často nemocen, a proto na sobě začal zkoušet vodoléčebné procedury, které mu přinesly značnou úlevu, a tak se stal vášnivým propagátorem léčby vodou. Od roku 1855 působil jako duchovní v bavorském městě Wörishofen, jež se jeho zásluhou proměnilo ve významné léčebné místo.

92 J. LOWAG, *Führer*, s. 169.

93 *Almanach lázeňský republiky Československé*, Praha 1920, s. 117.

94 Mauric REMEŠ, *Příspěvky k balneologii na Moravě a ve Slezsku*, Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci 41–42, 1929, s. 91.

Vodoléčebné lázně po roce 1910.
Sbírka Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského v Praze.

Léčebné metody

Obec Mnichov měla předpoklady nezbytné k vybudování vodoléčebného ústavu. Dobré umístění lázeňského místa, zdravý a stále čistý vzduch, léčivá minerální voda, to vše dávalo instituci správný impuls k využití. Léčba zde byla prováděna různými lázeňskými procedurami – zpočátku byly využívány minerální koupele, koupele ze smrkového jehličí, parní lázně, sprchy, vodoléčba a mléčné kúry.⁹⁵ Později se aplikovaly i koupele uhličitě, vápenné a rašelinové.⁹⁶ O. Kloske uvádí, že se zde prováděly i koupele sirnaté, železité, solné a místo koupelí ze smrkového jehličí udává lázně z jehličí borovice.⁹⁷ Využívala se především voda studená, ale i vlažná, horká a rovněž voda ve formě páry. Podle Lowaga se v Mnichově dělaly i zábaly a bahenní koupele,⁹⁸ a nechybělo ani částečné či celkové omývání pacientů.⁹⁹ V pozdějších letech byla v ústavu pacientům poskytována i tehdy módní elektroléčba a nejrůznější druhy masáží. Léčili se tu zejména rekonvalescenti po těžkých onemocněních a operacích, pacienti trpící všemi druhy nervového onemocnění a lidé s poruchami metabolismu. Ve 30. letech bylo údajně k dispozici vybavení moderních lázeňských pomůcek.¹⁰⁰ Kromě toho na pacienty příznivě působil lesní a horský vzduch. Čisté ovzduší mělo povzbuzující

95 E. F. WEBER, *Das Mineral- und Dampfbad*, s. 6–11.

96 Jindřich PLEVA, *Vrbno pod Pradědem je naše rodné město*, Bruntál 1965, s. 51.

97 O. KLOSKE, *Chronik*, s. 147.

98 J. LOWAG, *Führer*, s. 169.

99 *Kurorte und Sommerfrischen in Mähren und Schlesien mit einer Besprechung der benachbarten Städte*, Wien 1910, s. 68.

100 *Einsiedel der schönste und billigste Kur- und Sommeraufenthalt im Altvatergebirge*.

a posilující účinky, podstatně podporovalo léčebné metody a v mnoha případech značně přispívalo k úspěchu léčby. Ovzduší v Mnichově bylo vhodné pro děti s dispozicemi ke skrofulóze a rachitidě, bylo vhodné pro osoby trpící anémií, komplikovanou nervovou slabostí nebo pro ty, u nichž se vyskytovala nervová slabost po dlouhodobé a vyčerpávající nemoci.¹⁰¹ Za vodoléčbu a různé koupele byly údajně stanoveny přiměřené ceny,¹⁰² které ale nejsou nikde přesně zmíněny. Pro představu uvedme, že v nedalekých lázních Karlova Studánka se k roku 1903 platilo například za rašelinovou koupel 3 K, za minerální koupel pacienti zaplatili 1,80 K a za koupel ze smrkového jehličí rovněž 1,80 K.¹⁰³ V mnichovském vodoléčebném ústavu byly ceny pravděpodobně o něco nižší.

Pro jednotlivá lázeňská místa obvykle vznikaly lázeňské řády o koupelích, jejichž pravidla se týkala nejen pacientů, ale i ošetřujících lékařů. Účelem lázeňských regulí byla především prevence nehod, které se při jejich nedodržování stávaly údajně velice často.¹⁰⁴ Nepochybně měla pravidla sloužit i ke zvýšení efektivity léčby, proto obsahovala různá doporučení lékařů. V mnichovském sanatoriu platilo pravidlo, že se ráno lázeňští hosté nechodili koupat ihned po snídani, ani nalačno, ale museli počkat jednu až dvě hodiny po jídle. Před lázní se měli „přiměřeně pohybovat“, zároveň se ale museli vyhnout jakémukoliv zahřátí se a pocení.¹⁰⁵ V. Křížek naopak uvádí, že vlastní léčbě koupelemi by mělo předcházet pocení, aby se „tělo otevřelo“.¹⁰⁶

Ochlazování či otužování těla k povzbuzení cévního systému bylo v Mnichově provozováno pouze u silných a odolných jedinců. Lázeňské předpisy upozorňovaly pacienty, aby před samotnou koupelí neprováděli jakékoliv, byť i pouze částečné pokropení či omývání vodou. Naopak se doporučovalo jít ihned do vody celým tělem a okamžitě se v ní začít pohybovat. Podle nařízení se hosté nesměli koupat déle než čtvrt hodiny, obzvláště ve vodě s nízkými teplotami. Po opuštění koupele si pacienti museli ručníkem či flanelem otřít pokožku, co nejrychleji se obléci a opět se začít pohybovat, aby cítili příjemné teplo. Výjimečně si mohli po lázni dopřát i doušek vína, kávy či dalších nápojů a k tomu i nějaký chutný pokrm. To vše hostům nabízela mnichovská lázeňská restaurace.¹⁰⁷ Svlékání a oblékání oděvu nesmělo být zdlouhavé. Vedlejší práce, jako například zapínání knoflíků nebo obouvání, mohli pacienti vykonat, až když bylo tělo řádně oblečeno. Podle doporučení Sebastiana Kneippa se měl každý během zhruba čtyř až pěti minut svléci, umýt vodou a opět se obléci. Zajímavostí je, že nařizoval, aby se pacient po lázni nesusil. Na mokré tělo si měl ihned obléct suchou košili a pak další oděv. Neosušení těla totiž podle jeho slov napomáhá ke stejnoměrnému a nejrychlejšímu přirozenému teplu. Pohybem po koupeli bylo myšleno buďto procházení se, nebo fyzická práce venku či uvnitř, nejprve rychleji, a jakmile pacient cítil, že se dostavila běžná teplota těla, mohl s pohybem přestat.¹⁰⁸ Někteří hosté se mohli v lázních koupat pouze po poradě s lékařem. Mezi takové pacienty patřili lidé s předpoklady k mrtvici, tělesně slabé osoby, lidé trpící onemocněním plic, náchylností k chrlení krve, velikou vznětlivostí

101 E. F. WEBER, *Das Mineral- und Dampfbad*, s. 6–7.

102 *Sommerwohnungen in Mähren und Schlesien*, Wien 1914, s. 13.; Dále i *Kurorte und Sommerfrischen*, Wien 1910, s. 68.

103 J. LOWAG, *Führer*, s. 119.

104 V. KŘÍŽEK, *Obrazy*, s. 55.

105 E. F. WEBER, *Das Mineral- und Dampfbad*, s. 7.

106 V. KŘÍŽEK, *Obrazy*, s. 55.

107 E. F. WEBER, *Das Mineral- und Dampfbad*, s. 7.

108 Sebastian KNEIPP, *Léčení vodou*, Brno 1888, s. 29–30.

či jedinci se srdeční vadou a dalšími neduhy a postiženími vnitřních orgánů. Malé děti se koupat či omývat směly, ovšem s určitými omezeními – voda nesměla být příliš studená a mohly v ní pobýt nanejvýš pět až šest minut. Starší lidé se měli studeným lázním vyvarovat zcela. A samozřejmě zde platilo pravidlo, že čím studenější koupel byla, tím kratší dobu by v ní měli hosté setrvat.¹⁰⁹

Pokud Kneipp upotřebil vodu na různé druhy minerálních lázní, pak se podle jeho metod pravděpodobně řídil i vodoléčebný ústav v Mnichově. Jednou z možností bylo koupání nohou ve studené či v teplé vodě, druhým typem byla tzv. poloviční lázeň, při níž se vodou omývala spodní část těla nejvýše k žaludku a u plných čili celých lázní bylo tělo ponořeno až po ramena. Ve studené koupeli neměl lázeňský pacient zůstat déle než tři minuty. Kneipp nemocným doporučoval kratší lázně, protože podle něj měly lepší účinek. V neposlední řadě byly aplikovány lázně částečné, jichž se užívalo pro jednotlivé části lidského těla, ať už rukou a ramenou, hlavy nebo očí.¹¹⁰

Velice oblíbené byly přísady z bylinných extraktů a výluhů.¹¹¹ Mladé smrkové výhonky, využívané i v Mnichově, obsahují velké množství vitamínu C, který odvádí z těla toxiny a posiluje imunitu. Tyto lázně se zde připravovaly dvojím způsobem. Buď se skládaly pouze z odvaru či nálevu ze smrkových jehlic, anebo z celých větví smrku. Jehličí takto mohlo být přimícháno ke koupeli v minerální vodě, nebo se pacienti koupali v čistě smrkové lázni. Kterým způsobem mají být tyto koupele aplikovány, předepisoval hostům lázeňský lékař. Léčebné smrkové koupele pomáhaly při zánětlivých onemocněních dýchacích cest, bolestech či ztuhlosti kloubů a končetin, poruchách prokrvení, ale i při nervozitě, nespavosti a celkové vyčerpanosti. Příznivě působily na srdce, ale obzvláště účinné byly u atonické dny a chronického revmatismu či u bolestí nervového původu, především u onemocnění sedacího nervu (ischiasu). Koupele rovněž pomáhaly i lidem po vleklých chorobách, trpícím stavu tělesné slabosti, nebo u nemocí sliznice močového měchýře.¹¹²

Vodoléčebný ústav v Mnichově nabízel pacientům také parní lázně. Zdejší koupelna byla vybavena třemi řadovými stupňovitými lůžky, na kterých stoupala teplota do výšky od 20 do 50 °R, tedy od 25 °C až do 62,5 °C. Před samotnou parní lázní museli pacienti v Mnichově pobýt chvíli v přiměřeně teplém předpokoji, kde se svlékli a zabalení v županu, koupacím pláští či v nějaké pokrývce se odebrali do koupelny. Zde šli nejdříve na první lůžko, setrvali na něm přibližně osm až patnáct minut a potom se nechali polít vodou. Začátečníci se nepolévali zcela studenou vodou.¹¹³ I Sebastian Kneipp dopřál začátečníkům v léčení vodou ke koupání nebo k polévání těla vlažnou vodu – „*vždyť se mouchy vábí také medem, a ne solí nebo octem*“.¹¹⁴ Pacienti, kteří chodili do parní lázně častěji, se již nechávali polévat vodou studenou. Potom přešli na druhou lavici, na níž teplota dosahovala 56 °C a na které setrvali už jen maximálně osm minut. Hosté si pak nechali utřít pokožku flanelem, koupací houbou nebo jen rukou a opět se zchladili studenou vodou. Tentýž postup se prováděl i na třetím stupňovitém lůžku. Poté se v předpokoji osušili a ještě zpocení chvíli čekali zabalení v županu nebo vlněné dece, načež se

109 E. F. WEBER, *Das Mineral- und Dampfbad*, s. 7–8.

110 S. KNEIPP, *Léčení vodou*, s. 60–102.

111 V. KŘÍŽEK, *Obrazy*, s. 60.

112 E. F. WEBER, *Das Mineral- und Dampfbad*, s. 9.

113 Tamtéž, s. 9–10.

114 S. KNEIPP, *Léčení vodou*, s. 28.

oblékli a opět zchladili.¹¹⁵ Parní lázně v ústavu fungovaly patrně na principu skandinávských horkovzdušných potních koupelí – sauny. I zde byly stupňovité lavice, na které potící vylézali, a čím výše vylezli, tím byli vystaveni většímu horku.¹¹⁶ Do páry chodili pacienti podle doporučení lékaře v Mnichově buď jednou denně, dvakrát, a někteří dokonce až třikrát za den. K úplnému vyléčení bylo potřeba aplikovat zhruba třináct až patnáct koupelí, u lázeňských hostů s dlouhodobější nemocí jich bylo nutných dokonce až třicet.¹¹⁷ Účelem napařování bylo, aby se škodlivé a nezdravé látky v těle rozpustily a pak potem vyloučily.¹¹⁸ Tato kúra působila velice silně nejen na pokožku, ale například i na plíce. Pára rozproudila krev a přivedla ji „do varu“, způsobila její nával do hlavy, hrudníku a pokožky a vyvolávala silné pocení. Sice působila mnohem důrazněji než teplé vodní lázně, ale v důsledku spojení parní lázně s ochlazováním studenou vodou byly její účinky mírně zeslabeny. Obzvláště prospěšně a léčivě se tato léčba projevovala při odstraňování a zabráňování zánětů a revmatických dispozicí.¹¹⁹

Další vodní procedurou v mnichovském ústavu bylo sprchování, při němž voda nejčastěji tryskala z výšky na tělo pacienta. U sprchy bylo možné nastavit různou sílu a hustotu proudu vody a podle potřeby lázeňského hosta mohla voda stříkat z výšky buď na jednotlivé části těla, nebo na různé části těla najednou. Voda v Mnichově byla kromě toho také poháněna stříkacím zařízením, kdy netekla proudem dolů, ale vytékala z hadice. V sanatoriu se využívaly i sprchy s přerušovaným proudem, tzv. prudké či nárazové sprchy a zvláštní druhy sprch – dešťová či kruhová. Sprchování působilo dráždivě na nervový systém, proto se tato kúra užívala především u lidí trpících nervovými onemocněními. V souvislosti s touto léčbou se muselo ke každému pacientovi přistupovat individuálně, protože ne pro každého nemocného byla sprcha snesitelná. Podle předpisu lázeňského lékaře byly na lázeňského hosta aplikovány teplé či studené sprchy. Účinky této procedury zvyšovalo následné otírání částí těla ručníkem.¹²⁰

Již na počátku 19. století se zejména v podhorských oblastech začalo s léčebným podáváním produktů vyráběných z ovčího, koziho, kravského, nebo dokonce oslího mléka.¹²¹ Mléčná kúra se v Mnichově připravovala z koziho mléka, které se smíchalo s jablečným moštem. Podle lékařského předpisu lázeňského doktora vypili hosté mléko s moštem ráno nalačno ještě před koupelemi. Bezprostředně po vypití tohoto nápoje se museli co nejrychlejší chůzí procházet, a to tak dlouho, dokud se nezačali alespoň mírně potit. Tato procedura působila léčivě u postižení dýchacích orgánů, zejména u chronických zánětů, jež jsou ještě posíleny vykašláváním. Dále léčba pomáhala pacientům se začínající plicní tuberkulózou nebo pacientům, u nichž byly dispozice k tomuto onemocnění. Naopak lidem, kteří trpěli žaludečními a střevními záněty a pokročilou plicní tuberkulózou se silnými horečkami a průjmy, se syrovátka v Mnichově podávat nesměla. A hosté, kteří syrovátku pili, museli dbát na správné množství podle toho, jak jej předepsal lékař.¹²² Od koupelí v mléce a syrovátce se očekávaly i kosmetické efekty. Podle prastaré tradice se Sabina Poppaea, druhá manželka císaře Nerona, pravidelně koupala v oslím mléce, aby tím zvyšovala své půvaby.¹²³

115 E. F. WEBER, *Das Mineral- und Dampfbad*, s. 10.

116 V. KRÍŽEK, *Obrazy*, s. 90.

117 E. F. WEBER, *Das Mineral- und Dampfbad*, s. 10.

118 S. KNEIPP, *Léčení vodou*, s. 119.

119 E. F. WEBER, *Das Mineral- und Dampfbad*, s. 10.

120 Tamtéž, s. 11.

121 V. KRÍŽEK, *Obrazy*, s. 170.

122 E. F. WEBER, *Das Mineral- und Dampfbad*, s. 12–13.

123 V. KRÍŽEK, *Obrazy*, s. 60.

Nejpozději od roku 1907 se v Mnichově prováděly i nejrůznější obklady a zábaly.¹²⁴ Obklady se mohly aplikovat na přední část těla, aby se vypudily škodlivé plyny ze žaludku a dolní části těla, a na zadní část těla k posílení páteře a míchy a při bolestech v kříži. Plátno na obklad se namáčelo pouze do studené vody, neboť ledové obklady Kneipp nepřikládal, dokonce je odsuzoval,¹²⁵ proto lze očekávat, že se neaplikovaly ani v Mnichově. Poskytovaly se také různé druhy zábalů, při nichž se vždy nemocná část těla namočila a obvázala suchou látkou nebo přímo mokrým studeným ručníkem a ještě obtočila další suchou látkou, např. flanelem nebo vlněným šátkem. Konkrétně se dělaly zábaly hlavy, krku, tzv. šály na prsa, zábaly nohou jako mokré ponožky, zábaly od ramen až po prsty na nohou. Dalšími typy byla tzv. mokrá košile, která se namočila do vody, pořádně se vyždímala a oblékla na nemocného, a tzv. španělský plášť podobající se dlouhému županu dosahujícímu až k prstům na nohou.¹²⁶

Uhličité koupele jsou další léčebnou metodou, která se v Mnichově prokazatelně aplikovala. Weber o těchto koupelích sice neinformuje, ovšem v roce 1911 se o nich zmínil O. Kloske,¹²⁷ a připomeňme, že podle analýzy chemika Godeffroye obsahovala voda v Mnichově i uhličitany. Je tedy pravděpodobné, že se zde pacientům tyto koupele opravdu aplikovaly, byť až po roce 1881. Uhličité koupele zaujaly lékařskou veřejnost ve druhé polovině 19. století, kdy byly prokázány některé fyziologické účinky oxidu uhličitého na cévní systém, ke kterým dochází po vstřebání tohoto plynu do kůže. Byly indikovány lidem trpícím srdečními a cévními chorobami.¹²⁸

Bahenní a rašelinové způsoby koupelí se v Mnichově rovněž zavedly až po roce 1881. Rašelinu ke koupelím čerpal lázeňský dům pravděpodobně z blízkého rašeliniště v osadě Rejvíz (Reihwiesen) a léčivé rašeliny se těžily i v bezprostředním okolí lázeňského místa Karlova Studánka.¹²⁹ Rašelinové a slatinné koupele se v českých zemích zaváděly po roce 1800, poprvé zřejmě v dnešních Konstantinových Lázních (Konstantinsbad) roku 1809.¹³⁰ Ve druhé polovině 19. století začalo intenzivní studium biochemických vlastností rašeliny, jímž bylo prokázáno, že léčba pomocí produktů z balneologické rašeliny dosahuje výborných výsledků. Lze předpokládat, že z toho důvodu se stávaly rašelinové koupele u lázeňských hostů stále oblíbenější. Bahno a rašelina se používaly i na zábaly kvůli jejich schopnosti převodu tepla do organismu a jeho prohrátí, díky čemuž docházelo u pacientů k uvolňování od napětí a stresu. Těmito koupelemi a zábaly se léčily hlavně revmatické choroby, ale i chronické záněty gynekologické a urologické.¹³¹

Od druhé poloviny 19. století se v lázeňství rozvíjely další léčebné metody, jako masáže nebo elektroléčba.¹³² Právě v této době se stalo mezi lékaři módou nechat pacientovým tělem procházet elektrický proud a odstraňovat tak různé bolesti. Podle informací z turistického průvodce *Einsiedel der schönsten und billigsten Kur- und Sommeraufenthalt im Altvatergebirge* vydaného v roce 1938 se elektroléčba prováděla i v Mnichově. V tomto, ani v jiných

124 *Kurorte und Sommerfrischen in Mähren und Schlesien*, Wien 1907, s. 51.

125 S. KNEIPP, *Léčení vodou*, s. 49–53.

126 Tamtéž, s. 136–150.

127 O. KLOSKE, *Chronik*, s. 147.

128 V. KŘÍŽEK, *Obrazy*, s. 64.

129 *Bad Karlsbrunn unter dem Altvater. 800 bis 1000 Seehöhe. Natürliche Kohlensäure- und Moorbäder*, Karlsbrunn 1939.

130 J. BUDINSKÁ – P. ZERJATKE, *Kapitoly*, s. 44.

131 V. KŘÍŽEK, *Obrazy*, s. 175–176.

132 J. BUDINSKÁ – P. ZERJATKE, *Kapitoly*, s. 46.

průvodcích ale není přesně uvedeno, jaké druhy elektroterapie se v ústavu aplikovaly. Obecně elektroléčba působí proti bolesti, napjatosti svalů, zlepšuje prokrvování a příznivě působí na zmenšování otoků.¹³³

Lázeňští hosté v Mnichově se pochopitelně museli chovat řádně a kromě absolvování lázeňských procedur bylo nutné, aby dodržovali různá nařízení lékaře, mezi něž patřila například dieta. Prvním a nejdůležitějším pravidlem diety je umírněnost, hosté se nesměli přejídat, protože z přeplněnosti žaludku se mohl žaludek lehce „zkazit“ a kvůli tomu by se léčba musela nejspíše přerušit, nebo dokonce hrozilo, že by tím byla léčba zcela zmařena. Všeobecně se v mnichovských lázních volilo a podávalo jídlo posilující a lehce stravitelné.¹³⁴ Sebastian Kneipp doporučoval požívat stravu domácí, jednoduchou, silnou a nezkaženou ostrým kořením. V menší míře povoloval i sklenici piva či vína, protože dle něj jsou tyto nápoje pro pacienty po některých nemocech důležité, ovšem zdravému člověku by prý prospělo spíše ovoce.¹³⁵ Pozornost byla v Mnichově zaměřena i na oblékání pacientů, protože kvůli místním klimatickým podmínkám bylo nezbytné, aby byli hosté zaopatřeni teplým oblečením, ústav se totiž nacházel v hornatých polohách. Teple oblékat se pacienti museli především ráno a večer, aby se ochránili před hrozícím nachlazením.¹³⁶ I Kneipp nabádal k tomu, aby se lidé oblékali

Lázeňská zahrada. Soukromá sbírka Karla Michaluse.

133 LÁZNĚ VELICHOVKY. *Elektroléčba*. [online], citováno ke dni 3. 2. 2016, dostupné z <http://www.velichovky.cz/cs/clanek/elektrolecba-pacienti>

134 E. F. WEBER, *Das Mineral- und Dampfbad*, s. 13.

135 S. KNEIPP, *Léčení vodou*, s. 20.

136 E. F. WEBER, *Das Mineral- und Dampfbad*, s. 13.

teple a důraz kladl zejména na zanedbané nohy, pokrývané v zimě i v létě jen ponožkami či punčochami a střevíci nebo botami. Zatímco horní část těla byla v teple pod šálem, vestou, kabátem či kožichem, nohy mrzly, a kvůli tomu pak lidé trpěli na bolesti hlavy, návaly krve, mdloby či rozšíření žil v hlavě.¹³⁷

Ve svém volném čase mohli hosté mnichovských lázní podnikat výlety po krásném okolí, například na kopce, kterými je obec obklopena – Na Vyhlídce (978 m), Loupežník (1020 m), Medvědí vrch (1216 m), Suchý vrch (941 m), Větrník (843 m) ad. K řadě výletních míst, jako je například známé lázeňské město Karlova Studánka či rašeliniště Rejvíz, bylo možno dorazit po pěkných lesních cestách v půldenních nebo celodenních túrách.¹³⁸ V okolí Mnichova a Vrba se dochovalo i několik hradních zřícenin, například zbytky hradu Drakov, Koberštejn, Quinburk či Fürstenwalde. Rovněž nesmíme zapomenout, že se kolem ústavu nacházela i rozlehlá zahrada, ve které se pacienti procházeli, anebo jen odpočívali na čerstvém vzduchu.¹³⁹ Podle Webera ovšem hosté v Mnichově většinou netrávili svůj volný čas namáhavým či vyčerpávajícím pohybem v přírodě či nějakou vzrušující zábavou a rozptýlením, místo toho jej vyplňovali veselou četbou a příjemnou společností.¹⁴⁰

Soumrak lázní Mnichov

Během první i druhé světové války sloužily mnohé lázně jako lazarety k léčení raněných a nemocných vojáků, obvyklých hostů jezdilo málo.¹⁴¹ Žádné informace o mnichovském vodoléčebném ústavu za první světové války se zřejmě nedochovaly. V posledních letech druhé světové války se ústav přeměnil na ubytovny pro německé vysídlence z polského města Warthegau a jiných východních oblastí.¹⁴² V roce 1945 bylo boromejkám v Mnichově povoleno zřídit „Domov pro přestárlé“. Podle záznamu v kronice k roku 1946 sice vodoléčebný ústav ještě přijímal hosty, ale postupně zanikal.

K roku 1950 se již zařízení nazývalo „Kongregace milosrdných sester sv. Karla Boromejského Albrechtice, starobinec a chudobinec v Mnichově, okres Bruntál“ a „Charitativní ústav sester sv. Karla Boromejského v Mnichově“. V srpnu téhož roku rozhodla rada Okresního národního výboru v Bruntále, že kongregace slouží účelům obecně prospěšným a sociální a zdravotní péče. V roce 1951 se rada Okresního národního výboru v Bruntále usnesla vykoupit¹⁴³ z půdy kongregace boromejek v Mnichově veškerou zemědělskou půdu kromě jednoho hektaru, který si řád mohl podle vlastního výběru ponechat. Kongregace si podala k ministerstvu práce a sociální péče žádost o povolení výjimky a o vyloučení zemědělského majetku z výkupu, ministerstvo ale žádosti nevyhovělo.¹⁴⁴

K roku 1952 byl dům podle záznamů v kronice Kongregace zanedbaný a pozůstatky po léčebném ústavu byly v dezolátním stavu. Kdysi údajně až „přepychové“ pokoje pro lázeňské hosty s plyšovým nábytkem musely sestry odblesit. Na půdě boromejky údajně našly dva

137 S. KNEIPP, *Léčení vodou*, s. 21.

138 *Einsiedel der schönste und billigste Kur- und Sommeraufenthalt im Altvatergebirge*.

139 J. LOWAG, *Führer*, s. 166–169.

140 E. F. WEBER, *Das Mineral- und Dampfbad*, s. 13.

141 J. BUDINSKÁ – P. ZERJATKE: *Kapitoly*, s. 55–57.

142 Spolek Přátelé Vrbenska, *Vrbno pod Pradědem*, s. 68.

143 Výkup půdy dle zákona č. 46/48 Sb.

144 SOKA Bruntál, fond Místní národní výbor Mnichov, kart. 10, inv. č. 125.

veliké kufry plné děkovných dopisů za pobyt a uzdravení, což nám dává tušit, že lázně zřejmě byly kdysi velmi oblíbené a zároveň na úrovni.

V listopadu 1954 správce ústavu Heřman informoval sestry, že se budou muset 15. prosince přestěhovat do Božic a že budou nahrazeny jinými sestrami. Podle vzpomínek sestry Iluminaty Malechové to měl být trest za to, že nešly k volbám.¹⁴⁵ Městský národní výbor ve Vrbně je chtěl potrestat ihned v den voleb, proto o půlnoci rozhlasem oznámil veřejnosti, že se devatenáct klášterních panen nedostavilo k volbám. Reakce obyvatel byla ovšem jiná, než příslušníci výboru předpokládali. Ráno, když jela sestra do města na nákup, jí lidé radostně gratulovali a děkovali, že sestry projevily takovou odvahu. V prosinci 1954 tedy skončila činnost Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského v ústavu v Mnichově a na místo boromejek sem byly převezeny příslušnice Kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka ze Šumperka.

Dnešní Domov pro seniory, lázeňský dům již nestojí. Foto: autorka (2016).

Domov pro seniory v Mnichově funguje dodnes. Celý areál se nachází uprostřed obce a je situován podél hlavní silnice spojující Vrbno pod Pradědem se Zlatými Horami. Hlavní budova stojí dodnes, i když pochopitelně v jiném duchu. Vnitřní prostory i vnější plášť jsou zcela pozměněny, původní fasáda byla během socialismu nahrazena dvoubarevnou brizolitovou omítkou a znešvařena osazením typizovaných oken.¹⁴⁶ Lázeňský dům se ovšem nedochoval vůbec a místo něj je v zahradě dnešního ústavu prázdné místo. I po odchodu boromejek v 50. letech se domovu důchodců hovorově mezi místními obyvateli říkalo *Boromeum*, někteří starší občané jej tak nazývají i v dnešní době.

¹⁴⁵ Roku 1954 proběhly volby do Národního shromáždění, v nichž Národní fronta Čechů a Slováků získala téměř 98 % hlasů voličů.

¹⁴⁶ D. FOLTÝN a kol., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 759.

Summary

Hydrotherapy Spa in Mnichov u Vrbna pod Pradědem (1881–1946)

The hydrotherapy spa in Mnichov was established no later than in 1875 by Hortulan Weber from the Company of the Daughters of Charity of St. Vincent de Paul with the help of patrons and benefactors. Six years later, the Borromean Sisters came to Mnichov and took over the Franz Joseph House. Already in 1871 the building of the hospital started to be built, three years later a spa house was built in its immediate vicinity and, in 1910, a new building was added to the institute, probably due to the increasing attendance of the spa. By 1881, the principles of Vincenz Priessnitz were used in the treatment in Mnichov - hydrotherapy, mineral baths, steam baths, spruce needles baths, and milk and whey treatments were applied. Over the years, other treatments were added, such as electrotherapy, carbon dioxide, mud and peat baths. Probably, thanks to doctor Karel Straube, who worked at the institute from at least 1903 to 1920, the spa began to apply treatments according to the methods of the German pastor Sebastian Kneipp. The Borromean Sisters managed the hydrotherapy spa in Mnichov until at least 1946. During the seventy-year existence of the institute, it was visited by hundreds of visitors. For this reason, we can conclude that the Borromeo Order from Mnichov created a regionally important treatment and tourist destination.